

FRÖBELOVE PEDAGOGICKÉ MYŠLIENKY V KONTEXTE PRIMÁRNEHO PRÍRODOVEDNÉHO VZDELÁVANIA

Mgr. Ivana Prachárová

Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky (interná doktorandka)
Pedagogická fakulta Katolíckej univerzity v Ružomberku
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
E-mail: ivuska.pracharova@gmail.com

UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM

Pedagogická fakulta

Natural and cultural aspects
of pre-primary and primary education
22. 10. 2020

Abstrakt

Príspevok ilustruje pedagogicko-filozofické myšlienky prominentného pedagóga 19. storočia Friedricha Fröbela a ich základný prínos pre primárne prírodovedné vzdelávanie. V historickom kontexte poukazuje na význam jeho pedagogického diela pre súčasnú pedagogiku a vyzdvihuje fundamentálny koncept prírodovedného vzdelávania, ktorý umožňuje deťom mladšieho školského veku poznávať prírodu skúsenostne. Vyzdvihuje potenciál Fröbelovej pedagogickej vízie, ktorá je využiteľná i pre súčasné primárne prírodovedné vzdelávanie.

Úvod

Pedagogické myslenie osemnásteho a devätnásteho storočia vo svojej podstate rezultovalo predovšetkým zo zmyslového realizmu a skutočné učenie vzhádzalo z imanentnej skúsenosti. Slovom Abell a Lederman (2013) boli metódy výchovy a vzdelávania orientované na dieťa, jeho individualitu a aktívne nadobúdanie vedomostí. Jedným z mnohých popredných pedagogických filozofov a teoretikov tohto prúdu je aj renomovaný predstaviteľ klasicko-idealistickej epochy **Friedrich Fröbel**, ktorý roky skúseností z vlastného detstva, pozorovania seba v kolektíve iných detí, pozorovania prírody ako „najvernejšej priateľky“, okolitého sveta, štúdia matematiky, fyziky, kryštalografie, lesníctva a architektúry, vychovávateľskej činnosti, pobytu v Pestalozzihu učiteľskom ústave strategicky aplikoval do svojej pedagogickej činnosti, dôkazom čoho je aj jeho kardinálne pedagogické dielo s titulom „**O výchove človeka**“, vydané v roku 1826. Simultánne ako vydal svoje jediné dielo týkajúce sa problematiky výchovy a vzdelávania detí, viedol svoj vlastný „**Všeobecný nemecký výchovný ústav**“ v meste Keilhau (1817-1830) a samotnú dobu pôsobenia Fröbela v ústave Opravilová so Štverákom (1982) pokladajú za singulárnu etapu jeho pedagogicko-tvorivej práce. Z naznačených súvislostí ďalej poznamenávame, že jeho prosperujúca cesta poznania a myslenia starostlivo vkomponovaná do spisu „**O výchove človeka**“ okrem iných, rovnako podnetných myšlienok prezentuje ako teoretické i praktické poznatky premysleného a strategicky uskutočňovaného prírodovedného vzdelávania a rozvíjania prírodovedného poznávania detí mladšieho školského veku.

Metodológia

V kongruencii s vyššie uvedeným a za rešpektovania samotnej úlohy dejín pedagogiky, ktorou je slovami Gejdoša (2009, s. 5) skúmať a analyzovať jednotlivé udalosti v svetovom, európskom i národnom meradle s prihliadnutím na osobnosti pedagogiky je hlavným cieľom príspevku interpretovať Fröbelove gnómičné pedagogické idey ako subvencia k rozvíjaniu moderného pedagogického myslenia v kontexte primárneho prírodovedného vzdelávania. Nosnou metódou pre našu historicko-vedeckú štúdiu bola metóda priama, prostredníctvom ktorej sme zisťovali fakty z pôvodného historického prameňa a k spracovaniu a interpretácii výsledkov bádania sme využili kvalitatívnu metódu analýzy.

Vzdelávanie a prírodovedné vzdelávanie vo Fröbelovom ponímaní

Fröbel koncipoval pedagogickú teóriu, vychádzajúcu len z filozofie Boha, prírody a človeka, v ktorej za fundamentálny a prvoradý cieľ pokladá strategickú výchovu a vzdelávanie dieťaťa, ktorého zmyslom je povzbudzovať a viesť človeka ako vedomého a samostatne mysliaceho. Podnetné a efektívne riadené vyučovanie a sukcesívne učenie sa majú riadiť predovšetkým zákonom slobodného sebaurčenia dieťaťa a strategické vedenie dospelým má výlučne podporovať vôľu vnútra daného stupňa, t.j. vývinového obdobia (Fröbel, 1885). Mnohí autori bádajúci jeho pedagogiku znamenite podčiarkujú, že práve on študoval a pracoval celý život pre blaho detí, aby im pomohol v ich sebazvedávaní súhlasným s ich individuálnymi schopnosťami a možnosťami v podnetnom prostredí. Za pozoruhodne prínosné pokladajú jeho humanizmus a holizmus, pretože považoval všetky deti bez ohľadu na ich sociálne postavenie a status za schopné, jedinečné i sebaurčujúce bytosti a veril, že všetky deti pri správnej výchove a vzdelávaní majú potenciál viesť v dospelosti kreatívny a produktívny život (Hughes, 1897; Weston, 2000; Bruce, 2019). Metodika práce a vzdelávania detí konzistentne pozostáva z eminentných princípov, pričom ako koncepcia vyžaduje a potrebuje: (1) Slobodu so strategickým vedením. (2) Prepojenosť, jednotu a komunitu. (3) Spätosť s prírodou. (4) Učenie sa prostredníctvom vlastnej činnosti a sebareflexie. (5) Nenahraditeľnosť a význam hry. (6) Kreativnosť a silu symbolov. (7) Vzdelaného, láskavého a vychovávajúceho pedagóga (Tovey, 2020).

Neodlučiteľným komponentom výchovno-vzdelávacieho procesu detí mladšieho školského veku je aj dôverné spoznávanie prírody. Podľa jeho názoru a imanentného presvedčenia nič nedokáže tak silne, konzistentne a systematicky spájať učiteľa a žiaka ako spoločne organizované zamestnania v prírode, poznávanie jej krásy či zákonitostí, ktoré významne pôsobia na ľudskú myseľ. Považoval život vo voľnej prírode a prírode samotnej za obzvlášť dôležitý element v živote dieťa mladšieho školského veku, pretože jeho bytosť účelne rozvíja, posilňuje, v neposlednom rade jeho život dostáva vyšší význam a učí sa chápať súvislosti ohľadom vývoja prírody, jej javov vo vzájomnom prepojení (Fröbel, 1885).

Záhradka a záhradníctvo

K tomu, aby každé dieťa malo priestor a možnosť „zažiť“ a spoznať prírodu vo všetkých jej aspektoch či odhalíť jej tajomstvá požadoval od učiteľov, aby vhodnými aktivitami spájali deti s krásou prírody a svetom okolo nich. Z ilustrovaného dôvodu bola súčasťou Fröbelovej inštitúcie v Keilhau záhrada, ktorá svojou flexibilitou reagovala na potreby detí. Účelne poskytovala deťom priamu skúsenosť s prírodou vo všetkých ročných obdobiach (napr. poznanie rôznych stromov, kríkov, rastlín, rybníka, atď.) a umožňovala im najjasnejší pohľad na podstatu predmetov, prírodu, ktorá je pozorovaná a poznávaná vo svojich prirodzených súvislostiach tak, aby dieťa dokázalo svoje poznatky aplikovať a používať v náležitej primeranosti v budúcom živote. Fröbel v role učiteľa pomáhal a usmerňoval poznávací proces dieťaťa a čo najskôr ho vyvádzať z ich prirodzenej neznalosti a naivných predstáv, pretože len v správne pochopených súvislostiach vedie každého človeka k ďalšiemu premýšľaniu, pretože mu ukazuje, že z veľkého celku ešte mnoho nepozná (Fröbel, 1885). V tejto záhrade ďalej malo každé dieťa svoje vyhradené miesto pre pestovanie kvetov, ovocia, zeleniny či bylín, o ktoré sa uvažene staral a podľa vlastnej voľby pestoval, pretože podľa jeho vlastných slov to dieťa, ktoré sa staralo o živú rastlinu sa ľahšie vedie aj k starostlivosti o svoj vlastný život (Fröbel, in Lilly, 1967, s. 128).

Vychádzky a výlety

Neodmysliteľnou súčasťou efektívneho rozvíjania prírodovedného poznávania detí mladšieho školského veku sú pre Fröbela cieľuprimerané realizované vychádzky a výlety, o ktorých sa z jeho spisu dozvedáme, že ich považoval za neoceniteľný prostriedok pre realizáciu vzdelávacieho procesu v tomto období, resp. období počínajúcej školskej dochádzky. Tieto organizačné formy vzdelávania by mali byť podnikané predovšetkým vhodne pre tento vek zo zvláštnym zreteľom k tomu, čím dokážu obohatiť vnímateľa tak, aby si z nich odniesol čo najviac príjemných zážitkov i skúseností (Fröbel, 1885). **Vychádzky** do blízkeho okolia boli spravidla realizované minimálne jedenkrát do týždňa a deti boli vedené k tomu, aby bližšie pozorovali prírodu, vnímali a chápali to, čo práve príroda, alebo ročné obdobie ponúka, poznali rastlinstvo, ríšu zvierat a i. Zmyslom vychádzok nebolo bezcieľne pobehovanie detí vonku, ale predovšetkým spájanie detí s prírodou, aby žili v prírode a s prírodou (Fröbel, in Opravilová, Štverák, 1982, s. 120). Pod pojmom **výlety** ako súčasť otužovania či poznávania blízkeho i vzdialenejšieho okolia Fröbel vnímal pravidelne organizované najmenej štrnásťdňové „**prázdninové cesty**“, prostredníctvom ktorých deti mladšieho školského veku poznávali nielen miestnu faunu a flóru, pôdu, vodu, ale aj miestne zvyky, remeslá, históriu okolia, resp. sociokultúrny priestor. V rámci týchto ciest žiaci získavali okrem nových vedomostí i rôznorodé zážitky a skúsenosti, ktoré zachytával ich „**cestovný denník**“ doplnený o vlastnoručné kresby či mapy a dôverne tak žiak spoznával od najbližšieho okolia celú krajinu v ktorej žije (Fröbel, in Opravilová, Štverák, 1982).

Záver

Fröbelove odhodlanie, entuziazmus a záväzok vlastných životných skúseností pre vytvorenie pedagogickej koncepcie výchovy a vzdelávania detí sú dodnes inšpiratívnou platformou pre moderné pedagogické myslenie. Napriek tomu, že sú jeho pedagogické myšlienky v kontexte primárneho prírodovedného vzdelávania menej známe, sme v príspevku pokúsili Fröbelove gnómičné myšlienky orientované na prírodovedné vzdelávanie hodnotne interpretovať a veríme v parciálnu podnetnosť príspevku v podobe pregnantnej syntetizácie poznatkov orientovaných na premenu encyklopedického, direktívneho, neživého vyučovania na tvorivú, humánnu a progresívnu formu vzdelávania.

Použitá literatúra

- Abell, S. K. – Lederman, N. G. (2013). Handbook of Research on Science Education. [online]. New York: Routledge. [cit. 2020-09-20]. Dostupné z: https://books.google.sk/books?id=hUZnDwAAQBAJ&dq=froebel+walks+trips+in+natural+science+education&hl=sk&source=gbs_navlinks_s
- Bruce, T. (2019). Educating Young Children: A Lifetime Journey into a Froebelian Approach: The Selected Works of Tina Bruce. [online]. London: Routledge. [cit. 2020-09-22]. Dostupné z: https://books.google.sk/books?id=PiCeDwAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=sk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Fröbel, F. (1885). The Education of Man. [z nemeckého originálu Die Menschenziehung preložené Josephine Jarvis]. Dostupné z: <https://archive.org/details/educationofman00fro/page/n285>
- Gejdoš, M. (2009) *Učiteľský ústav v Spišskej Kapitule*. Ružomberok: Pedagogická fakulta KU.
- Hughes, J. L. (1897). Froebel's Educational Laws for all Teachers. [online]. New York: D. Appleton and Company. [cit. 2020-09-22]. Dostupné z: <https://www.questia.com/read/85862625/froebel-s-educational-laws-for-all-teachers>
- Lilley, I. (1967). Friedrich Froebel: A Selection from His Writings Cambridge Texts and Studies in the History of Education. Cambridge: Cambridge University Press.
- Opravilová, E. – Štverák, V. (1982). Friedrich Fröbel. O výchově člověka. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p.
- Tovey, H. (2020). Froebel's principles and practice today. [online]. London: Roehampton, [cit. 2020-10-06]. Dostupné z: https://www.froebel.org.uk/pamphlets/?fbclid=IwAR0gLoUnbdRvdm16tSHmojO--zZIP3-mbLKBiEYq5UMlpZJpJL_QvHdVT4
- Weston, P. (2000). Friedrich Froebel. His life, Times & Significance. [online]. Roehampton: University of Surrey. [cit. 2020-09-22]. Dostupné z: <http://www.froebelweb.org/times.html>